בס"ד

מתכונת הסתוריה תשפ"ד

משך הבחינה: שעתיים וחצי.
יש לענות על חמש שאלות מכל חלקי הבחינה.
יש להביא בתשובות עובדות, ולא להסתפק בהערכות כלליות.

פרק ראשון: שאלות ידע

1. היישוב היהודי בארץ בשנים תרצ"ו-תרצ"ט 1936-1939

✓ ציינו והציגו דוגמה לשיתוף הפעולה הצבאי שהיה בין היישוב היהודי לבין הבריטים בשנים 1936-1939 על רקע המרד הערבי הגדול.

✓ הסבירו כיצד קידמו המאורעות את היישוב היהודי בתחום אחר מלבד התחום הצבאי. בשנים אלו התגלעו מחלוקות בתוך היישוב היהודי ביחס לטרור הערבי וביחס להצעת פיל.

הסבירו את אחת המחלוקות. הציגו את נימוקי העמדות במחלוקת שבחרת. (שני נימוקים, אחד לכל צד במחלוקת שבחרת. אחד מהנימוקים צריך להיות בתחום המוסרי/ הדתי)

ציינו את עמדתכם ביחס למחלוקת שבחרת נמקו את עמדתכם על-ידי נימוק שונה מהנימוקים שכתבתם לעיל.

✓ 2. מדיניות הנאצית נגד יהודי גרמניה בשנות השלושים

הצעדים שנקטו הנאצים נגד יהודי גרמניה בשנות השלושים התאפיינו בהחמרה הדרגתית.

✓ הסבירו את מטרת הנאצים בהדרגתיות זו.

שלושה מהצעדים היו: חוקי נירנברג (1935), גירוש זבונשיין (1938), ליל הבדולח (1938).

✓ הציגו שניים מצעדים אלה.

✓ הסבירו במה ביטא כל אחד מהצעדים שהצגת החמרה במדיניות הנאצים כלפי היהודים. הסבירו כיצד אחד מצעדים אלו קשור לרעיון אחד באידיאולוגיה הנאצית.

3. מלחמת העצמאות

במסגרת תוכנית פר"ח צפיתם בסרטון "שיירת יחיעם, שחזור הקרב", ובקדימון לסרט "מכתבים מן המלחמה" העוסק בהגנה על גוש עציון.
על פי הסרטון או הקדימון, הציגו את החשיבות האסטרטגית של השליטה היהודית ביחיעם או בגוש עציון.
הנשים המופיעות בסרטון ובקדימון מעלות דילמות שעימן הן התמודדו.
בחרו בסרטון או בקדימון וציינו את שמו.
הסבירו את הדילמה המועלית בסרטון או בקדימון שבחרתם. הציגו את דרך הפעולה שבה בחרה האישה, הנראית בסרטון או בקדימון. האם אתם מזדהים עם דרך זו? הציגו את עמדתכם בדילמה ונמקו אותה.

4. העלייה הגדולה

העולים שהגיעו לארץ בשנות החמישים (שנות העלייה הגדולה) היו שונים מן האוכלוסייה שקלטה אותם בארץ. הציגו שניים מן ההבדלים בין העולים לבין האוכלוסייה הקולטת. הציגו חשש שהיה להנהגת המדינה לנוכח ההבדלים הרבים בין שתי קבוצות אלה. הסבירו כיצד ניסתה הנהגת המדינה להתמודד עם הבדלים אלה באמצעות מדיניות "כור ההיתוך".
הציגו שתי דרכים למימוש מדיניות כור ההיתוך שנקטה ממשלת ישראל עם קום המדינה.

5. עליית יהודי אתיופיה

במסגרת תוכנית פר"ח צפיתם בסרט "דקה לשמונה – מבצע משה" ובסרט "מנמל סודן לירושלים", העוסקים בעליית יהודי אתיופיה.
על פי הסרטים, הציגו שני קשיים שעמדו בפני יהודי אתיופיה בדרכם לארץ־ישראל.
ציינו ערך אחד שאפשר ללמוד מן ההתמודדות של יהודי אתיופיה עם קשיי העלייה לארץ־ישראל, והסבירו כיצד הערך שציינתם בא לידי ביטוי בתוכן של אחד הסרטים.
בחרו דמות מעליית יהודי אתיופיה עליה למדתם שעשויה להיות מקור השראה לחברה הישראלית.
ציינו את שמה, הציגו את פועלה עפ"י הסרטון בו צפיתם והסבירו מדוע היא עשוי להיות מקור השראה.

פרק שני: קטע שלא נלמד

הסיבות לכישלון "מבצע ברברוסה"

היטלר האמין, כי הצבא האדום והמדינה הסובייטית יתמוטטו בקלות יחסית כאשר הצבא הגרמני יתקוף אותם. וכך גם האמינו באותה תקופה רבים ממדינות המערב. היטלר אמר לגנרל פון רונדשטט כי: "אתה צריך רק לבעוט בדלת, והמבנה הרקוב יתמוטט כולו ".
אין ספק שהטיהורים בצמרת הפיקוד של הצבא הסובייטי בשנים שקדמו לפרוץ המלחמה גרמו לו נזק משמעותי ופגעו קשות באיכות הפיקוד שלו, אולם החודשים הראשונים של המלחמה בחזית הסובייטית הוכיחו, שלמרות כל חולשותיו, הצבא האדום עדיין היה יריב אימתני. החייל הסובייטי הפשוט לחם בדרך כלל באומץ לב ובעקשנות, במיוחד במגננה, אף-על- פי שהונהג בצורה גרועה, והפיקוד הסובייטי, לפחות ברמות הגבוהות, הוציא מקרבו לא מעט קצינים מוכשרים, שהתבלטו בשדה הקרב. למרות המכות הנוראות שספג הצבא האדום בחודשים הראשונים של הפלישה הגרמנית, הוא לא התמוטט.

לפי חזונו של היטלר מזרח- אירופה הייתה אמורה לשמש מרחב מחיה ("לבנסראום") של הרייך הגרמני, והאוכלוסייה המקומית אמורה הייתה להשתעבד למתיישבים האריים, שייושבו במזרח.
...הסוכנות הכלכלית המרכזית של הוורמאכט (=הצבא הגרמני) העריכה בראשית מאי 1941, שהזנתם של הכוחות הגרמניים שישתתפו בפלישה לברית המועצות תבוא: "על חשבון רוסיה... ומכאן שעשרות מיליונים יגוועו ברעב, בלי ספק, אם ניקח מארץ זו את כל הדרוש לנו...".
אילו הנאצים היו מאמצים גישה רציונלית/תועלתנית כלפי האוכלוסייה באזורים שנכבשו על ידם בחודשים הראשונים של הפלישה לברית המועצות (כ70- מיליון איש), הם היו מנסים לרכוש את

אהדתה באמצעות עידוד הרגשות הלאומיים בקרב הקבוצות האתניות השונות שנכללו בברית המועצות, או באמצעות ניצול האיבה של חלק גדול מהתושבים (במיוחד באזורים שסופחו לברית המועצות לאחר ספטמבר 1939) כלפי השלטון הסובייטי. בשלבי הפתיחה של "מבצע ברברוסה" התקבלו הכוחות הנאציים כמשחררים על -ידי האוכלוסייה המקומית במקומות רבים, ולא היה צריך לעשות הרבה כדי לזכות בתמיכתה. אולם הצבא הגרמני, יחידות הס"ס ושלטונות הכיבוש הנאציים התייחסו לאוכלוסייה המקומית באזורים הכבושים בהתאם לאידיאולוגיה הנאצית: הקומוניסטים והיהודים נורו במקום, או חוסלו תוך זמן קצר, חלק ניכר מהגברים והנשים בגיל העבודה נאספו ונשלחו מערבה לעבודות כפייה לטובת מאמץ המלחמה הגרמני, ומאגרי הדגנים והמזון הוחרמו והועברו לגרמניה. כתוצאה מכך, גברה העוינות של התושבים באזורים הכבושים כלפי השלטון הנאצי, והתארגנויות מקומיות של קבוצות מחתרת אנטי נאציות (הפרטיזנים) הפכו לגורם משמעותי תוך זמן קצר. ניסיונותיהם של הנאצים לדכא את התנגדות האוכלוסייה באזורים הכבושים באמצעות צעדי דיכוי אכזריים רק הגדילו את התמיכה העממית בפרטיזנים וחיזקו את כוחם. ההתנהגות האכזרית של הנאצים כלפי האוכלוסייה האזרחית באזורים שנכבשו על-ידי הצבא הגרמני, וכלפי חיילי הצבא הסובייטי שנפלו בשבי (שרובם לא שרדו את השבי הגרמני) יצרה אצל העם והצבא הסובייטי תחושה שהמלחמה נגד גרמניה הנאצית היא מלחמת הישרדות, שאסור לברית המועצות להפסיד בה, והם נלחמו כאנשים שאין להם מה להפסיד.

המרחבים של ברית המועצות העמידו בעיות לוגיסטיות עצומות בפני המתכננים של "מבצע ברברוסה" בפיקוד העליון הגרמני (להגיע למוסקבה תוך 4 חודשים בלבד). מדובר בהתקדמות לעומק 1,000–2,000 ק"מ, בחזית שרוחבה המקסימלי מגיע לכשלושת אלפים ק"מ. הבעיות הלוגיסטיות של הצבא הגרמני הוחמרו עוד יותר בשל התשתית התחבורתית הדלה של ברית המועצות ערב פרוץ המלחמה. רוב צירי התנועה לא היו עבירים בחלק מחודשי השנה, והשימוש בתשתית מסילות הברזל היה בעייתי (עקב השוני ברוחב פסי הרכב)....ההתנגדות העזה שהפגין הצבא האדום, לפחות בחלק מהחזיתות, אילצה את הצבא הגרמני לצרוך כמויות גדולות מהמתוכנן של דלק ותחמושת, הגדילה את בלאי כלי הרכב הממונעים שלו וגרמה לו לאבדות כבדות בכוח אדם ובציוד צבאי. ערב "מבצע ברברוסה" כללה אוכלוסיית ברית המועצות כ 193- מיליון איש... הפיקוד הסובייטי העליון ניצל היטב את עתודות כוח האדם שעמדו לרשותו, כדי להשלים את האבדות העצומות שספג הצבא האדום בחודשים הראשונים של מבצע ברברוסה, ואף הקים מאות יחידות צבא חדשות תוך כדי לחימה. הצבא הגרמני, לעומת זאת, התקשה להשלים את האבדות שספגו כוחותיו בחזית המזרחית.

חלק מהגנרלים הגרמניים, שפיקדו על הכוחות שהשתתפו בפלישה לברית המועצות טענו בדיעבד שבעיות שנבעו מתנאי האקלים ברוסיה, ובמיוחד העובדה שהצבא הגרמני לא הצליח להשיג את יעדי "מבצע ברברוסה" לפני כניסת "החורף הרוסי", מילאו תפקיד מרכזי בכישלון התוכנית הגרמנית להשיג הכרעה צבאית במערכה נגד ברית המועצות בשנת .1941 הטענות הללו אומצו על- ידי לא מעט חוקרים מערביים בעשורים הראשונים לאחר תום מלחמת העולם השנייה.

אין ספק שגשמי הסתיו, שהחלו לרדת בראשית אוקטובר 1941 והפכו את הקרקע באזור מוסקבה לבוץ טובעני, ולאחר מכן הקור העז ששרר באזור זה החל מהמחצית השנייה של חודש נובמבר הקשו על התקדמות הצבא הגרמני לכיוון מוסקבה, וגרמו לו לנפגעים רבים (מכוויות קור). אולם יש לזכור שהצבא הסובייטי סבל אף הוא מאותן בעיות אם כי במידה פחותה, משום שלחם במגננה, והיה מוכן ומצויד היטב ללחימה בתנאי אקלים קשים. קשיי האקלים האטו במידה מסוימת את קצב ההתקדמות הגרמנית, עם זאת, הם לא עצרו אותה... (מעובד על-פי ויקיפדיה)

6. הציגו מהו מבצע ברברוסה, הסבירו מדוע הוחלט לבצע אותו ומה הקשר שלו ל"פיתרון הסופי".
   על פי הנלמד בכיתה
   על פי הקטע, הסבירו שתי סיבות צבאיות לכישלונו.

7. אחד מהגורמים לכישלון מבצע ברברוסה קשור לעיקרון באידיאולוגיה הנאצית המוזכר בשמו בקטע.
   הציגו את העיקרון על פי הנלמד בכיתה .
   הסבירו כיצד הוא קשור לכישלון המבצע על פי הקטע.

8. למרות שלסטאלין (מנהיג ברית המועצות) היו התרעות על כך שייתכן שיהיה מבצע כזה, הוא העדיף לא להאמין להן. הסבירו על פי הנלמד בכיתה מדוע חשב כך.
   הציגו על-פי הקטע, שני יתרונות שהיו קיימים בברית המועצות שעזרו לו להתגבר על ההפתעה ולהדוף את הגרמנים.

פרק שלישי: מקור חזותי

9. ההעפלה לארץ -ישראל לאחר מלחמת העולם השנייה
בנספח לשאלה זו מוצגות שתי כרזות, כרזה א' וכרזה ב'. הכרזות עוסקות בהעפלה, והן פורסמו ביישוב היהודי אחרי מלחמת העולם השנייה. עיינו בשתי הכרזות, וענו על שני הסעיפים שלפניכם:

א. על פי מה שלמדת, הציגו שתי מטרות שונות של מפעל ההעפלה. בחרו באחת מן הכרזות שלפניכם, א' או ב', וציינו את הכרזה שבחרת. הסבירו באמצעות שני רכיבים מן הכרזה שבחרת כיצד באה בה לידי ביטוי אחת ממטרות ההעפלה שהצגתם.

ב. הציגו שתי דרכים שבאמצעותן נאבקו הבריטים במפעל ההעפלה.
הציגו שתי סיבות לכך שההעפלה מארצות האסלאם הייתה מועטה יותר באותה תקופה.

10. מרד גטו ורשה
א. הציגו שתי דילמות/התמודדויות של ראשי המחתרות שהובילו מרידות נגד הנאצים בגטאות.
יש הטוענים שמרד גטו ורשה הינו הצלחה, ויש הטוענים שהוא כישלון. בססו כל אחת מטענות אלו באמצעות רכיב אחד מתוך הבול/הכרזה המופיעים בנספח לשאלה זו (סך הכל שני רכיבים). ציינו באיזה עמדה אתם תומכים? נמקו תשובתכם.

ב. הציגו דילמה אחת איתה התמודדה הנהגת היודנראט בתקופת השואה.
הציגו שאלה אחת שהופנתה לרבנים במהלך השואה ואת התשובה שפסק הרב, והציגו קושי אחד של הרבנים במתן פסק הלכה בתקופת השואה.

כרזה א'

כרזה ב'

R. Arbel (ed.). Blue and White in Color: Visual Images of Zionism, 1897-1947. Tel Aviv, Beth Hatefutsoth, the Nahum Goldmann Museum of the Jewish Diaspora, p. 49.

1. Blue and White in Color: Visual Images of Zionism, 1897-1947. Tel Aviv, Beth Hatefutsoth
R. Arbel Nahum Goldmann Museum of the Jewish Diaspora, p. 48.

הארגון הצבאי היהודי (אצ"י) פאוול פרנקל
Pawel Frenkel Jewish Military Organization, Warsaw (ZZW)
ISRAEL
ישראל
1943 1943
1943 1943
70th Anniversary
Warsaw Ghetto Uprising
70 שנה
למרד גטו ורשה

בס"ד

המשך שאלה (7)

מהקטע הזה אנחנו מבינים שבגלל שצבא גרמניה השתמש באסטרטגיה שלו היו צריך מול אויבים שהיו חזקים והצבא הסובייטי ובגלל זה. זה הקשה עליו מאוד במבצע והוא נכשל

מעולה

מה נכתב בוספין?

8. סטאלין לא האמין להתראות כיון שהוא וגרמניה חתמו על הסכם ריבנטרופ מולוטוב והוא חשב שאלו סתם התראות שארה"ב עושה כדי שיהיה בין גרמניה לבריה"מ מלחמה, ואז ארה"ב תנצח במלחמה הקרה. ✓ (-3)

2 יתרונות שהיו קיימות בבריה"מ שעזרו להתגבר על ההפתעה ולהדוף את הגרמנים היו:

(1) מרחביה של בריה"מ הקשו בעיות לוגיסטיות עצומות בפני המגנונים של מבצע ברברוסה והתשתית התחבורתית הדלה של בריה"מ בערב פרוץ המלחמה כבר צירי התנועה לא היו עבירים בחלק מחודשי השנה - גם בגלל השלג של בריה"מ וגם בגלל התשתית התחבורתית הדלה לגרמניה היו המון בעיות לוגיסטיות שהקשו אותם ✓

(2) עוצמת האוכלוסיה = אוכלוסיית בריה"מ כללה 193 מליון איש ואפשרה לסובייטי לנצל את כמות האנשים כדי להשלים/להחליף את האבדות העצומות שספג הצבא האדום בחודשים הראשונים של המבצע ואפילו הקים עוד יחידות צבא חדשות אך עד לחימה - בגלל כמות האזרחים שהייתה בבריה"מ היא יכלה להקים יחידות חדשות ולהשלים את האבדות.

ואלו 2 היתרונות שעזרו לבריה"מ להתגבר על ההפתעה ולהדוף את הגרמנים.

✓